

Svar på spørsmål om førstegangsvitnemål (privatister)

Utdanningsdirektoratet har svart Fylkesmannen i Sør-Trøndelag om retten til førstegangsvitnemål.

TOLKNINGSUTTALELSE | 01.11.2017

Gjelder

- Forskrift til opplæringslova - § 6-5. Fulltidselev og deltidselev
- Forskrift til opplæringslova - § 3-40. Førstegangsvitnemål

Vi viser til din e-post av 28.09.2017 og 03.10.2017 som gjelder retten til førstegangsvitnemål. Du spør om disse har rett til førstegangsvitnemål:

- i) Elever i videregående opplæring som forserer fag ved å ta 1-2 fag som (ren) privatist.
- ii) Elever som formaliserer sin kompetanse ved å ta ett fag (geofag2) via privatistordningen idet skolen ikke tilbyr dette faget.
- iii) Elever som har vært i utlandet og som ved hjemkomst må ta ett eller flere fag via privatistordningen for å oppfylle kravene til et fullstendig vitnemål.
- iv) Minoritetsspråklige elever som oppfyller kravet om fremmedspråk ved å ta privatisteksamen i ett av språkene som Udir har fastsatt at det kan avlegges eksamen i.

Vårt svar:

Retten til førstegangsvitnemål

Som hovedregel gis førstegangsvitnemål til elever som ved utløpet av normal tid med fastsatt opplæringsløp i læreplanverket, har bestått videregående opplæring som gir studiekompetanse, jf. forskrift til opplæringsloven § 3-43 første ledd.

Privatist i videregående opplæring

Innledningsvis vil vi gjøre dere oppmerksomme på at privatister som ikke har hatt noe opplæring, ikke kan få førstegangsvitnemål. Det helt klare eksempelet her vil være en person som har tatt hele videregående opplæring som privatist. I forbindelse med spørsmål fra Fylkesmannen i Rogaland uttalte direktoratet i brev datert 23.05.2013 at «Vi anser imidlertid at særbestemmelsen om førstegangsvitnemål, både på bakgrunn av regelverket og av reelle hensyn – spesielt det problematiske ved å definere «normal tid» for privatister – tilsier at førstegangsvitnemål er begrenset til å gjelde de som har gjennomgått videregående opplæring som elev.» I en annen sak fra Fylkesmannen i Oslo og Akershus var spørsmålet om en person som hadde tatt alle fagene som privatist på Vg3, hadde rett til førstegangsvitnemål. I vårt svar i brev datert 06.01.2017 til Fylkesmannen uttalte direktoratet at «dersom man hadde vært (ren) privatist på «Vg3», kan ikke det defineres som om man følger et fastsatt opplæringsløp i læreplanverket». Det avgjørende må være at man har status som elev i andre fag. Selv om noen velger å ta enkelte fag som privatist i videregående opplæring, vil man fortsatt kunne ha status som deltidselev. Merk at det imidlertid ikke lenger er mulig å erstatte fag tatt som elev med eksamen som privatist, se avsnittet nedenfor.

Erstatte fag

For å få førstegangsvitnemål, kan ikke en elev innenfor det fastsatte minstekravet til fag og timefordelingen, erstatte et fullført fag, med et annet fag tatt som privatist. Det samme gjelder dersom eleven bytter programområde. Faget anses også som «fullført» i de tilfellene der eleven har fått ikke bestått og IV.

Dersom en elev har fag utover minstekravet, kan eleven selv velge hvilke fag han eller hun vil ha ført på vitnemålet forutsatt at kravene til fag- og timefordelingen er oppfylt. Det betyr at dersom summen av fag er større enn minstekravet, så kan eleven ta vekk et fag (som han eller hun ikke har hatt eksamen i). Eksamen i fag som tas som privatist kan ikke «erstatte» fag fullført som elev, men kan føre til at man slipper å ta eksamen i fag som elev (får godkjent fag på samme eller høyere nivå). Unntak er for elever som har avlagt trekkfagseksamen i matematikkfaget. Her kan eleven erstatte 1T med 1P eller omvendt. Det er også mulig å forbedre et fag («samme faget») som privatist. Et fag anses for å være det «samme faget» dersom de har lik fagkode.

Dersom fag som tas som privatist er med å oppfylle kravet til fag- og timefordeling, eksempelvis et fag tatt på Vg1, har deltidseleven rett til førstegangsvitnemål. Dette blir ikke sett på som å erstatte fag fullført som elev. De øvrige vilkårene for førstegangsvitnemål må også være oppfylt.

I alle tilfellene som er nevnt nedenfor mener vi at eleven har rett til førstegangsvitnemål, forutsatt at faget som er fullført med privatisteksamen ikke erstatter fag som er tatt som elev. Vi forutsetter også at personen har fått innvilget status som deltidselev og at privatisteksamen(e) er tatt innen utløpet av normal tid.

- **Elever som forserer fag som privatist**

Elever som forserer et eller to fag som privatist, men som er elev i de andre fagene.

- **Privatist i enkeltfag som ikke tilbys ved skolen**

I noen tilfeller kan elever ønske å ta enkeltfag som privatist fordi skolen for eksempel ikke tilbyr et spesifikt fag.

- **Elever i videregående opplæring i utlandet**

Det kan være slik at selv om eleven får godkjent et helt opplæringsår i utlandet, vil det være fag hun eller han må ta som privatist på det nivået som ble godkjent. Dette vil særlig dreie seg om fellesfag hvor det settes standpunktarakter på Vg1 eller Vg2. En elev kan altså få godkjent et opplæringsår i utlandet som Vg2, men må ta noen fag som privatist eller elev etter hjemkomst for å oppfylle kravene til vitnemål eller fag-/svennebrev. Vi minner her om at elever som søker om å få godkjent et opplæringsår i utlandet som Vg2, og som ikke har hatt likeverdig opplæring i fremmedspråk og geografi i utlandet, må ta fremmedspråk og/eller geografi enten som privatist eller som elev i Vg3.

- **Minoritetselever som tar fremmedspråk som privatist**

Minoritetsspråklige elever har muligheten til velge privatisteksamen i fellesfaget fremmedspråk dersom språket, for eksempel morsmålet, fremgår av listen Utdanningsdirektoratet har fastsatt i Udir-1-2017. Direktoratet presiserer at dette kun gjelder de elever som velger å ta privatisteksamen i fremmedspråk, men som ikke har foretatt et bytte fra et fremmedspråk til et annet.

Føringsskrivet pkt. 4.2 om å erstatte fag.

Bytte av fremmedspråk og privatisteksamen

Fylkeskommunen har vist til vår tolkningsuttalelse oppdatert 05.01.2015 og stilt spørsmål om hva som menes med «... eleven har muligheten til å ta vekk et fremmedspråk og erstatte det med en privatisteksamen i et annet, men eleven vil ikke få førstegangsvitnemål».

Direktoratet mener med dette at eleven kan bytte et fremmedspråk med privatisteksamen i et annet, men vil da ikke ha rett til førstegangsvitnemål. Vedkommende vil derimot fortsatt kunne få vitnemål etter forskrift til opplæringsloven § 3-42 dersom øvrige vilkår er oppfylt. Direktoratet viser til at denne tolkningsuttalelsen gjelder bytte av fremmedspråk og retten til førstegangsvitnemål. Elever som velger å ta fremmedspråk med privatisteksamen uten å ha foretatt bytte av fag, vil som nevnt i avsnittet «Erstatte fag» kunne ha rett til førstegangsvitnemål.

Fulltidselev eller deltidselev

Det følger av forskriften § 6-5 at en ungdom som er tatt inn som fulltidselev på Vg1, ikke uten videre kan endre status til deltidselev. Søknad fra en elev som er tatt inn som fulltidselev, om å bli deltidselev etter vedtak om inntak er gjort, kan bare innvilges dersom det foreligger tungtveiende grunner. Dersom skolen har innvilget status som deltidselev på Vg1, er det viktig å være klar over at ved søknad til Vg2 skal fulltidselever tas inn før deltidselever.

Regelverket åpner ikke for at man kan melde seg opp til privatisteksamen i et fag hvor man allerede er elev. Dette følger av forskriften § 3-10 første ledd. Det betyr at enkelte fulltidselever vil være avhengig av å få endret status fra fulltidselev til deltidselev for å kunne melde seg opp til og avlegge privatisteksamen.

Vår referanse: 2017/6783